

Позиційний документ

щодо участі приватного сектору України в процесі Відновлення

Цей документ відображає позицію представників приватного сектору України, які є учасниками понад 200 бізнес-об'єднань та їх коаліцій: Коаліцій: Національної бізнес-коаліції (НБК), Української Ради Бізнесу (УРБ), Національної платформи МСБ; Бізнес асоціацій: Асоціації платників податків України (АППУ), Співки Українських підприємців (СУП), Всеукраїнської аграрної ради (ВАР) тощо. Підготовка позиційного документа здійснена за підтримки Центру міжнародного приватного підприємництва (CIPE).

Поточна ситуація

Економіка та інфраструктура України значною мірою зруйновані війною. При всіх мінусах, це відкриває можливості для повоєнного розширеного відновлення, що супроводжуватиметься модернізацією, як технічною (більш сучасні технології та підходи до будівництва), так і інституціональною. Партнери України беруться допомагати у цьому, зокрема (але не тільки) через фінансування відбудови, більшою мірою за рахунок країни-агресора Російської Федерації.

При цьому, партнери зацікавлені, аби Україна не тільки перемогла на полі бою, але й потім швидко відновила на нових засадах свою економіку та одночасно провела реформи, необхідні для подальшого стрімкого економічного прориву. Окрім суто гуманітарного аспекту, країни, що віддані принципам глобалізації як світового правопорядку та взаємовигідного співробітництва, зацікавлені мати на кордоні з Росією (чи тим, що залишиться від неї в результаті її можливого розпаду) економічно та інституційно сильну Україну, здатну самостійно забезпечувати свої потреби, в тому числі оборонні, робити достойний внесок у безпеку НАТО, бути рівноправним членом ЄС тощо. Споживачі цих країн зацікавлені у недорогих та якісних товарах та послугах, вироблених в Україні, а бізнес – у ринках збуту (що передбачає високий рівень добробуту українців) та сприятливих можливостях для інвестицій.

Головним інструментом досягнення цих цілей є післявоєнна розбудова. У разі успіху, вона може забезпечити суспільні та інституційні перетворення, необхідні для подальшого стійкого стрімкого розвитку та успішної гармонізації з ЄС, при забезпеченні політичної та економічної стабільності, яких Україні дуже бракувало в минулому. Разом з поштовхом, який природно має створити сам процес відбудови та розбудови, це може закласти підвалини для «економічного дива», що дозволило б Україні швидко наздогнати принаймні середній рівень добробуту ЄС, усунувши необхідність у подальшій допомозі з боку партнерів.

Проте, аналогічні за змістом програми у країнах, які традиційно не вирізнялися високою інституційною спроможністю, рідко (якщо взагалі колись) призводили до успіху. Особливо болючими в останні десятиліття були досвіди Іраку та Афганістану. Україна, хоча і значно позитивно відрізняється від цих країн за якістю державного управління, але, на жаль, до повномасштабного вторгнення відставала від балканських країн приблизно на стільки ж, наскільки вони від кращих світових зразків. Тому інституційні та системні питання організації допомоги, сприяння реформам, які мають супроводжувати відновлення, та врахування місцевих особливостей мають вирішальну роль.

Головними викликами у цій частині є:

- o Традиційно відносно висока схильність дотичних до влади осіб до корупції і, ширше, [патроналізму](#), через брак separation of spheres of social action (political, economic, and communal) порівняно з країнами Західної та Центральної Європи та глибоко укорінені системні інституційні вади і пов'язані з ними погані практики;
- o Недосконала система розподілу за пріоритетами та контролю коштів такого масштабу на відновлення;
- o Домінування невластивої Україні, але успадкованої від СРСР централізованої системи «вертикалі влади», та прихильність багатьох впливових осіб до такої структури прийняття рішень;
- o Дещо нижча ніж у розвинених країнах готовність українського бізнесу до конкуренції з підприємцями розвинених країн (особливо ЄС) в отриманні підрядів за програмами відновлення за рівними та прозорими правилами, зокрема в частині комплаєнсу (відповідний індекс становив у 2021 р. [3.7 балів з 5 можливих](#)), можливості залучення кредитів за помірними ставками тощо. Це, серед іншого, підсилює аргументи прихильників протекціонізму, який, своєю чергою, якщо буде застосований, то погрожує зменшенням ефективності витрачання коштів та можливими корупційними скандалами, оскільки є дуже корупційно-вразливим видом державної політики. На це накладається також загальна схильність багатьох політиків та посадових осіб до державного інтервенціонізму та дирижизму, що, своєю чергою, спирається на поширені серед населення (в тому числі підприємців) хибні стереотипи та ілюзії.
- o Висока чутливість (підвищена увага) суспільств у країнах-партнерах до можливих корупційних скандалів з допомогою України, надалі підігріта (де в чому перевищеними) уявленнями про Україну як патологічно корумповану країну,

а також, низка викликів не інституційної природи, які також можуть ускладнювати успішну відбудову:

- брак юридичного механізму конфіскації коштів РФ та співучасників РФ у війні
- придушення власного виробництва через великий притік валюти протягом тривалого часу («голландська хвороба») та інші чинники
- брак робочої сили через велику outmigration, як пов'язану безпосередньо з війною, так і трудову міграцію минулих років
- можливе (в залежності від того, у який саме спосіб закінчиться війна) збереження військових ризиків на тривалий період
- енергетична інфраструктура країни, отримана в спадок від УРСР, має централізовану мережу електропостачання, також протягом тривалого часу піддавалась обстрілам та залишається вразливою до них

Водночас, поточна ситуація в Україні є хоча й менш сприятливою, порівняно з повоєнною Західною Європою, проте вигідно вирізняється від згаданих країн, де відновлення зазнало поразки.

- o наявність перевірених практикою механізмів для прозорого здійснення закупівель товарів та послуг, насамперед award-winning системи ProZorro
- o Існування працюючої системи переслідування за корупційні злочини

- o Великий (надто у зв'язку з повномасштабною війною) рівень intolerance to corruption¹ та соціального активізму
- o Наявність теоретичних підходів та моделей адекватних поточній ситуації в Україні
- o Відносно висока довіра до громадського сектору, до підприємців і, відповідно, їхніх асоціацій; дещо нижча довіра ніж до громадського сектору, але значно вище ніж до центральної влади - до місцевого самоврядування.
- o високий рівень професійної освіти та активне громадянське суспільство - аналітичні центри, громадські та бізнес об'єднання.

Усе це, разом з досвідом (як позитивним, так і негативним), здобутим відповідними органами країн-партнерів, дає надію на успіх. Проте, його запорукою є системний, комплексний та стратегічно-орієнтований, підхід, на противагу поширеним, на жаль, практикам поверхневого та фрагментарного спрощеного бачення проблем та їх рішень.

Зокрема, такий системний підхід повинен включати наступні принципи:

1. Фінансова допомога для відбудови і подальшої розбудови має бути частиною більшого пакету допомоги, націленого на прискорення системного перетворення від limited access social order to open access order (суспільного порядку з “обмеженим доступом” до порядку з “відкритим доступом”), від patronal democracy to a liberal one (патрональної демократії до ліберальної) і від домінування екстрактивних інститутів до переважно інклюзивних. Таке перетворення не зводиться до стандартного, наперед заданого, переліку реформ по типу «Вашингтонського консенсусу», і передбачає
 - a. Поглиблене дослідження існуючих проблем та перешкод для перетворення
 - b. Розробку пакету узгоджених між собою системних інституційних реформ та постійну корекцію цього плану відповідно до успіхів та невдач у його запровадженні
 - c. Проведення широкої просвітницької кампанії з застосуванням новітніх технологій з метою подолання хибних стереотипів та міфів, які наразі підтримують патроналізм/’обмежений доступ’ і перешкоджають переходу

Для цього мають бути створені та профінансовані відповідні структури. Серед іншого, вони мають розробити корупційно захищені механізми розподілу різних видів допомоги та компенсацій, базуючись на попередньому досвіді України та інших подібних до неї країн (на противагу розвинутим, тобто, здебільшого – не ЄС!) до того, як така допомога почне надходити у великих обсягах.

Брак такого системного підходу може призвести до нестійкості та неефективності реформованих інститутів, що дискредитуватиме сам процес і не дозволить досягти його мети. Уявлення щодо, буцімто, достатності певних «стандартних» підходів («протоколів») у кожній окремій галузі реформ, які, буцімто, добре відомі відповідним вузьким фахівцям, є небезпечною шкідливою ілюзією, що систематично призводить до провалів програм допомоги, зокрема і в Україні.

¹ Compared to September 2021, a share of those who think that corruption can never be justified rose steeply from 40% to 64%

2. Процес визначення напрямів використання коштів має бути максимально прозорим, інклюзивним (зокрема, серед інших представників громадянського суспільства, включаючи представників бізнес-асоціацій), децентралізованим, та корупційно-захисним. При цьому треба зважати на те, що залучені представники бізнесу можуть мати конфлікт інтересів, а на рівні громад поряд із справжніми органами місцевого самоврядування у повному сенсі цього слова діють також представники місцевих кланів, які не стільки підконтрольні мешканцям, скільки мають змогу контролювати останніх – причому, за формальними ознаками перші від других нічим не відрізняються. Результати діяльності, звичайно, показують що до чого – але постфактум.

Відповідно, розподіл має відбуватися за наступними принципами:

- a. Фінансування має спрямовуватись не лише у публічний сектор (інфраструктура, школи, мости), а й у приватний сектор, де першочерговою задачею є компенсація прямих матеріальних втрат як домогосподарствам, так і підприємцям. По-перше, це відновлює ринкову справедливість (адже постраждалі від бойових дій зазнали втрат не в результаті своїх невдалих рішень, а через форс-мажор), укріплює інститут прав власності, забезпечує поштовх для зростання саме у найбільш постраждалих регіонах, та укріплює довіру до держави. По-друге, такий механізм розподілу є менш вразливим до корупції, принаймні до найбільш небезпечної grand political corruption. Можливу корупцію при визначенні обсягів втрат треба теж мінімізувати через прозорі механізми оцінки, а черговість отримання компенсації за принципом «перший прийшов – перший отримав», так само, як, частково, її справедливість, має забезпечити прозорий реєстр. Також доцільним є надання підприємцям поворотного цільового фінансування за рахунок донорських коштів з метою підтримки їх капіталізації.
- b. Водночас фінансування критичної для економіки держави енергетичної інфраструктури має бути спрямоване на децентралізацію енергосистеми, що має на меті напрямом розбудови “від пунктів незламності до міст незламності”, а саме: покриття міст дрібними та захищеними від обстрілів вузлами генерації та їхніми розподільними мережами, що об’єднані створюватимуть опорну міську електромережу.
- c. Розподіл решти грошей має відбуватися
- i. на найнижчому можливому рівні. Зокрема, неприпустимим є спрямування грошей на відбудову приватних об’єктів (житлових чи комерційних) місцевим громадам замість безпосередньо постраждалих; грошей на відбудову інфраструктури місцевого значення – на районний чи обласний рівень тощо.
 - ii. колегіально, під контролем змішаних комісій, які обов’язково мають включати представників місцевої бізнес-спільноти (з увагою до можливого конфлікту інтересів), громадянського сектору, та нейтральних спостерігачів без права голосу, що гарантовано не мають зв’язків з можливими місцевими кланами – наприклад, представників з інших регіонів України, визначених за жеребкуванням, або, за можливості, міжнародних представників (від країн – донорів, міжнародних організацій, тощо).

- iii. усі етапи процесу мають бути повністю відкритими, з прямими відео трансляціями та записами, доступними в Інтернеті протягом довгого часу після завершення процесу, із передбаченою відповідальністю за неправомірні дії чи бездіяльність
 - iv. кошти допомоги, відмінної від власне відбудови, потрібно максимально опускати на рівень місцевої влади, але, в першу чергу, як щорічні довгострокові субвенції на цільові програми, які мають кореспондуватися з державними програмами і забезпечувати створення робочих місць
 - v. підрядники з освоєння цих коштів мають визначатися через відкриті та прозорі механізми, насамперед ПроЗорро, або відповідні його модифікації, на противагу залученню комунальних підприємств. При цьому не виключено створення державно-приватних партнерств, проте це потенційно корупційо-генний механізм, який має бути забезпечено відповідним контролем
 - vi. кошти на допомогу бізнесу, які не стосуються безпосередньої компенсації втрат, мають розподілятися за квазі ринковими механізмами, з залученням комерційних банків та приватних інвесторів на умовах співфінансування.
3. Поряд з власне відбудовою, одним з пріоритетних напрямів допомоги має стати розширення логістичного bottleneck (вузького місця логістики) та вирішення інших проблем доступу українського бізнесу на зовнішні ринки, а також імпорту необхідних для відновлення матеріалів та обладнання. Сам по собі український бізнес буде відновлюватись довго та болісно, для успіху він має бути максимально інтегрований в європейський єдиний ринок.
4. Необхідно уникати практик та політик, які створюють потенційні корупційні ризики – таких як вибіркова підтримка окремих підприємств чи галузей економіки, протекціонізм (зокрема примусова локалізація закупівель товарів та послуг), надання привілеїв тощо. Навіть якщо такі дії не будуть безпосередньо пов'язані з наданням допомоги, відповідні корупційні скандали можуть створити несприятливий фон для неї. Вони можуть бути (і обов'язково будуть) використані противниками надання допомоги Україні – наприклад, іншими претендентами на конфісковані активи держави-агресора – як сильний аргумент на користь обмеження чи припинення такої підтримки.

Водночас, програма має передбачати вирівнювання умов для усіх підрядників, через, зокрема:

- a. Дотримання зарубіжними учасниками українського законодавства, за яким участь у тендерах можуть брати тільки фізичні та юридичні особи – резиденти України через створення відповідних підрозділів, які працюватимуть в українському правовому полі та сплачуватимуть податки в Україні
- b. Широке та доступне навчання потенційних українських підрядників (краще – усіх бажаючих) особливостям тендерних процедур, дотриманню вимог compliance and due diligence, необхідних для участі та перемоги у тендерах, а також щодо загального підвищення ділової культури та економічної ефективності.

- с. Надання українським компаніям, що не є представництвами іноземних, пільгових кредитів на виконання проєктів з відбудови у разі їх перемоги на тендерах.

Відбудова та приватний сектор - головні завдання

Український приватний сектор є ключовим учасником процесу відбудови України. Приватний сектор виробляє 60-70% ВВП України² (згідно з передвоєнними даними), утримує більшість робочих місць в країні та історично є основним драйвером її економічного зростання. Саме приватні компанії, з їхнім глибоким розумінням власних секторів та індустрій, орієнтованістю на прибуток та створення економічної вартості, динамічністю та духом підприємництва, повинні стати драйвером повоєнного відновлення та довгострокового зростання української економіки.

Критична роль приватного сектора у відбудові має бути чітко відображена у стратегії відбудови та забезпечена необхідними фінансовими ресурсами. Відбудова публічної інфраструктури – доріг, мостів, шкіл, лікарень тощо – є безумовно важливою, але недостатньою умовою для повноцінного відновлення економіки України. Якщо паралельно на місцях не відновлюватиметься нормальне ділове життя, не з'являтимуться робочі місця та можливості для підприємництва, країна не зможе швидко подолати наслідки російського вторгнення та перейти до сталого успішного економічного зростання. Підхід до відбудови має бути комплексним та враховувати необхідність відновлення та розвитку в Україні повноцінної ринкової економіки.

У контексті відновлення приватного сектору такий підхід має базуватися на наступних засадах:

1. Взаємодія та співпраця українського бізнесу та іноземних компаній

Економічний успіх країн, що розвиваються, в сучасному світі нерозривно пов'язаний із ефективним і масштабним залученням іноземних інвесторів, які приносять свої навички роботи в ринкових умовах, сучасні технології, ноу-хау та, найголовніше - інвестують власні капітали. Відбудова – шанс для України отримати великі іноземні інвестиції та скористатися новітніми західними технологіями (що вже активно використовуються у військовій сфері) та приватними капіталами для розбудови потужної економіки. Залучення іноземних інвесторів та всебічна підтримка у створенні спільних підприємств між іноземним та українським бізнесом має стати пріоритетом для держави в процесі відбудови. Ключовими містками довіри в побудові партнерства між українським та іноземним бізнесом можуть стати бізнес-спільноти (професійні асоціації, кластери, інші форми бізнес-об'єднань), які користуються авторитетом та довірою як в українському суспільстві, так і серед іноземців.

2. Прозорість та інклюзивність у державній політиці

Через відсутність конфліктів інтересу та чітку спрямованість на роботу в ринкових умовах, приватний сектор є значно стійкішим до корупції, ніж державні структури. Підприємці та бізнес-асоціації користуються більшою довірою з боку суспільства та можуть ефективно виконувати функцію нагляду за витратою коштів на відбудову. Бізнес-спільнота має бути

² Звіт Світового Банку [“UKRAINE Rapid Damage and Needs Assessment February 2022 – February 2023”](#), с. 125

прозоро та інклюзивно залучена до нагляду за проєктами відбудови, а думка бізнесу має систематично враховуватися при плануванні державної політики з відновлення країни.

3. Конкуренція та використання ринкових й антикорупційних механізмів

Доступ до виконання проєктів з відбудови та розподіл фінансових ресурсів з відбудови мають відбуватися виключно на принципах ринкової конкуренції та із застосуванням якісних антикорупційних механізмів. Для забезпечення максимально конкурентного доступу бізнесу до тендерів, управління проєктами відбудови має відбуватися із застосуванням електронних систем та відкритих даних, зокрема використанням системи ProZorro та систем, створених на її основі. Такі системи вже показали свою ефективність у створенні прозорих ринкових відносин та захисті конкуренції в державних тендерах. Фінансові ресурси, які виділятимуться в рамках програм відновлення на приватний сектор, мають розподілятися виключно ринковим способом, через програми пільгового кредитування, страхування воєнних ризиків, інвестиції через прозорі та добре регульовані інвестиційні фонди, зареєстровані в надійних юрисдикціях, тощо. Для страхування воєнних ризиків мають бути запроваджені реалістичні ринкові механізми, зокрема і державно-приватне партнерство страхування воєнних ризиків, які відповідатимуть наступним критеріям: чітке визначення переліку ризиків та умов страхування; мінімізація зниження навантаження на державний бюджет; максимальне залучення національного страхового бізнесу до процесу страхування воєнних ризиків; організаційно-політичні дії держави для сприяння перестрахованню в країнах-донорах частки таких ризиків.

4. Комплексний підхід до відновлення

Для успішного відновлення України необхідно не просто відбудувати зруйновану інфраструктуру та будівлі, але й відновити та дати новий імпульс до розвитку всієї соціально-економічної структури країни, пошкодженої війною. Це означає, що підхід до відновлення має бути комплексним і разом з фізичною відбудовою зруйнованих об'єктів, з урахуванням заходів по енергоефективності - мають запроваджуватися заходи, які забезпечать повноцінне відновлення та розвиток економіки в громадах та регіонах, де проходить відбудова, що в тому числі включає пріоритетним напрямком децентралізацію української енергомережі. Разом з мостами та будівлями мають з'являтися нові бізнеси та робочі місця, які забезпечать українцям гідні життєві можливості та рівень доходів, а державу зроблять економічно міцною.

Інноваційність та технологічність. Реалізація принципу “build back better” та розбудова сталої економіки неможлива на застарілій і пошкодженій технологічній базі. У зв'язку з цим у проєктах відбудови доцільно передбачити технологічний критерій з метою запобігання у відновленні ресурсонеєфективних процесів та прискорення впровадження нових сучасних технологій, в т.ч. експериментальних.

5. Децентралізація прийняття рішень щодо відбудови

Відбудова України є загальнонаціональним проєктом, на який мають бути направлені зусилля всієї країни та її зовнішніх партнерів. Водночас, реальна імплементація відбудови та відновлення відбуватиметься на місцях, в громадах та регіонах України, у вигляді тисяч різноманітних проєктів. Щоб бути успішним, кожен з цих проєктів має відповідати саме

конкретним місцевим умовам і мати підтримку місцевих стейкхолдерів. Це означає, що прийняття рішень щодо проєктів відбудови має бути децентралізованим і максимально враховувати думки та позиції громадян, бізнесу та місцевої влади в громадах, в яких реалізуються проєкти. Роль же загальнонаціональних інституцій – як влади, так і громадянського суспільства – полягає в формуванні правильної системи правил та інструментів відбудови, а також в неухильному нагляді за дотриманням принципів вільної конкуренції та протидії корупції.

Комплексний характер відбудови України та ключова роль приватного сектора в цьому процесі диктують необхідність запровадження спеціального набору інструментів для відновлення та розвитку саме приватного сектору.

Першим з таких інструментів, орієнтованим саме на місцевий бізнес та компанії, які вже присутні на ринку, може стати програма пільгового кредитування, побудована за механізмом змішаних фінансів (blended finance). Україна вже має позитивний досвід реалізації подібних програм кредитування, в яких комерційні банки (як державні, так і приватні) на повністю ринкових засадах кредитують інвестиційні проєкти приватного бізнесу, а роль держави полягає виключно в зниженні вартості кредитів для цих проєктів через спеціальні бюджетні програми. Аналогічні підходи десятиліттями використовуються в багатьох країнах світу. Частина фінансових ресурсів, спрямованих на відновлення України – від донорських коштів до російських репарацій та конфіскованих активів – може бути спрямована на фінансування аналогічної програми. Ця програма може бути таргетована, з пріоритизацією найбільш постраждалих регіонів та найбільш економічно ефективних напрямів інвестування через різні рівні ставок за пільговими кредитами. Максимально ринковий характер програми пільгового кредитування дозволить зробити відновлення приватного сектору органічним і унеможливить корупційні зловживання.

Наступним інструментом для відновлення приватного сектору можуть стати ефективні програми страхування воєнних ризиків, фінансовані за рахунок коштів на відновлення країни. Війна в Україні ще не завершена, а ризик воєнного конфлікту в майбутньому може зберігатися протягом років. Ці фактори значно підвищують ризики для реалізації інвестиційних проєктів в країні та відлякують інвесторів. Страхування воєнних ризиків дозволить нівелювати негативний вплив війни та воєнних ризиків і зроблять Україну конкурентною з точки зору залучення інвестицій в рамках відбудови. Страхування воєнних ризиків має бути доступним як для іноземного, так і для українського бізнесу.

Інвестиційні фонди з розвинених юрисдикцій, зокрема фонди private equity, можуть зіграти важливу роль у відновленні української економіки та в її подальшому розвитку. В період світового економічного буму до фінансової кризи 2008 року, саме такі фонди створили та розвинули в Україні багато сучасних компаній, що суттєво модернізувало економіку країни. Алокація частини капіталу, призначеного для відбудови України, через високоякісні з хорошою репутацією інвестиційні фонди з розвинених юрисдикцій, може стати потужним інструментом для розвитку економіки України та відновлення її приватного сектору на сучасних стандартах розвинених країн.

Нарешті, важливим інструментом відбудови може стати надання пільг та преференцій (пільги мають стосуватися лише інвестицій, а не збуту товарів на ринок) при інвестуванні в Україну великим іноземним компаніям від їхніх материнських держав. Відновлення України є міжнародним проєктом, покликаним створити на східному фланзі Європи потужну економічно стійку державу та доповнити європейську економіку реалізованим

потенціалом України. Великі бізнес-проекти в рамках відбудови матимуть ефект синергії між Україною та іншими країнами і посилюватимуть усіх партнерів. Надання пільг та преференцій компаніям, які реалізовуватимуть інвестиційні проекти, є логічним інструментом для посилення процесу відновлення. Звичайно, такі пільги мають надаватися лише для потреб інвестиційних проектів України, а не для збуту товарів і послуг, щоб не спотворювати конкурентні умови на ринку і не заважати розвитку місцевого бізнесу.

Джерела фінансування

Окрім традиційних в останні роки джерел наповнення державного бюджету за рахунок міжнародної допомоги у вигляді грантів та кредитів – для відновлення країни після масштабних руйнувань потрібні всі можливі ресурси, і в першу чергу це мають бути заарештовані у різних країнах світу суверенні активи рф, а також активи російських олігархів.

За різними оцінками збитки України від повномасштабної воєнної агресії росії склали від 370 до 750 млрд доларів. Для більш точної фіксації збитків України у Гаазі буде створено особливий реєстр – його співробітники займаються збором інформації щодо збитків України та українців від вторгнення рф.

У той час як заарештованих суверенних активів рф нараховується близько 300 млрд доларів, активів олігархів рф - близько 100 млрд доларів.

Найбільша частина заарештованих активів знаходиться у ЄС - кілька тижнів тому Бельгія заявила, що має заморожених понад 180 мільярдів євро активів Центробанку рф і зараз вивчає, як можна їх конфіскувати і передати на відновлення України.

Перші приклади вилучень та передача Україні активів вже почали з'являтися: минулого року Бельгія вилучила приблизно 200 мільйонів євро доходів від російських активів, які заморожені в Бельгії - і використали їх для допомоги українським військовим зусиллям і для підтримки українських біженців у Бельгії. На цей час уряд цієї країни напрацьовує правові механізми конфіскації заморожених 180 мільярдів. Бельгія разом з Єврокомісією візьме на себе ініціативу для створення правової бази, щоб уможливити конфіскацію доходів.

У США також активно йде процес створення умов для конфіскації та передачі заарештованих активів рф Україні. У березні 2023 року Мін'юст США оголосив про створення KleptoCapture - підрозділу з пошуку активів російських посадовців та олігархів, які намагаються їх приховати від санкцій. На цей час у США заарештовано 38 млрд доларів активів Центробанку рф, інформація щодо приватних активів на цей час не відома. У квітні генеральний прокурор США підтримав ідею передання активів російських олігархів, конфіскованих через агресію рф, безпосередньо Україні, для реалізації цього у США було прийнято законодавчі зміни.

Перші приклади конфіскацій відбулись у США у травні 2023 року - Генеральний прокурор США Меррік Гарленд дозволив першу [передачу](#) конфіскованих російських активів для використання в Україні (5.4 млн доларів). Минулого року Міністерство юстиції США [звинуватило](#) російського олігарха К. Малофєєва в порушенні санкцій, накладених на росію після її вторгнення в Україну, заявивши, що він фінансував росіян, які сприяли сепаратизму в Криму.

Станом на початок 2023 року також було заморожених [активів](#) центрального банку рф у Німеччині на 55 млрд дол, у Франції - 71 млрд дол, Австрії - 17 млрд дол, Великобританія заморозила російські суверенні активи на 26 мільярдів доларів (і на 20 млрд дол приватних активів), Канада заморозила 16 млрд дол активів Центробанку рф, Швейцарія має 8.3 млрд доларів заморожених суверенних активів рф.

Конфіскації активів рф та передачі їх Україні – поки що це лише поодинокі випадки. Інститут законодавчих ідей розробив [конфіскаційний трекер](#), який у реальному часі відображає актуальний стан орієнтовних заморожених та конфіскації російських активів у різних країнах світу.

В той же час всіх остаточних цифр заморожених російських активів достеменно невідомо. Ця ситуація зміниться вже найближчим часом: в наступні місяці буде відома точна сума заблокованих коштів, які можуть скласти фонд репарацій і піти на відбудову України. Десятий пакет санкцій ЄС [передбачає](#) запровадження звітності: які саме активи, які належать росії або російським олігархам заблоковані і можуть бути використані для допомоги відновлення України

Вкрай важливим є активізувати дипломатичну роботу для конфіскації російських активів та передачі їх Україні. Численні заяви керівників європейських держав свідчать про те, що є підтримка ідеї передачу конфіскованих російських активів на відбудову України, однак активи знаходяться в різних юрисдикціях, і різні юрисдикції повинні ухвалити різні законодавчі акти, які дозволять вилучити ці активи на користь України.

Summary

Економіка та інфраструктура України значною мірою зруйновані війною. При всіх мінусах, це відкриває можливості для повоєнного розширеного відновлення, що має супроводжуватись модернізацією - як технічною, так й інституційною. Важливо, аби Україна не тільки перемогла на полі бою, але й потім швидко відновила свою економіку та одночасно провела реформи, необхідні для подальшого стрімкого економічного прориву. Головним інструментом досягнення цих цілей є післявоєнна розбудова. У разі успіху, вона може забезпечити суспільні та інституційні перетворення, необхідні для подальшого стійкого стрімкого розвитку й успішної гармонізації з ЄС, та може закласти підвалини для «економічного дива», що дозволило б Україні швидко наздогнати принаймні середній рівень добробуту ЄС, усунувши необхідність у подальшій допомозі з боку партнерів.

Український приватний сектор має стати ключовим учасником процесу відбудови України. Приватний сектор виробляє 60-70% ВВП України (згідно з передвоєнними даними), утримує більшість робочих місць в країні та історично є основним драйвером її економічного зростання. Саме приватні компанії, з їхнім глибоким розумінням власних секторів та індустрій, орієнтованістю на прибуток та створення економічної вартості, динамічністю та духом підприємництва, стануть драйвером повоєнного відновлення та довгострокового зростання української економіки.

Головні виклики:

- Імовірність корупційних правопорушень та конфлікту інтересів
- Недостатня готовність українського приватного сектору до конкуренції за міжнародними стандартами комплаєнсу
- Відсутність напрацьованих механізмів прозорого та ефективного розподілу коштів такого масштабу
- Децентралізація прийняття рішень щодо відбудови
- Брак юридичних механізмів конфіскації коштів рф у країнах світу
- Брак робочої сили через низку викликів, спричинених війною
- Централізованість та вразливість українських електромереж через воєнні дії

Водночас в Україні є належні передумови для успішного впровадження процесу відновлення:

- [зростання](#) нульової толерантності суспільства до [великої](#) політичної корупції
- наявність транспарентної електронної системи публічних закупівель (ProZorro)
- наявність системи протидії корупційним злочинам (НАБУ, САП, Вищий антикорупційний суд, ДБР, НАЗК, БЕБ) та необхідної законодавчої бази для протидії корупції
- високий рівень довіри суспільства до громадського сектору та підприємців і їхніх асоціацій, дещо нижчий - до місцевого самоврядування
- готовність бізнес-асоціацій слугувати містками довіри в процесі взаємодії українських та міжнародних компаній

Відбудова модерної країни неможлива без участі українського приватного сектору. Для успіху Відновлення потрібен системний, комплексний та стратегічно орієнтований підхід, що має ґрунтуватися на таких пріоритетах:

- **Підтримка інституційних змін, що сприятимуть відновленню**
 - застосування комплексного підходу до пакета допомоги, націленого на прискорення системних суспільно-інституційних перетворень,
 - підтримка бізнесу у відновленні та створенні нових робочих місць,
 - залучення локальних бізнес-асоціацій як містків довіри до побудови партнерств між українським та іноземним бізнесом
 - реєстрація іноземних компаній в українському правовому полі для участі у тендерах, що забезпечить сплату податків
 - Інноваційність та технологічність - у проєктах відбудови має бути передбачено технологічний критерій з метою запобігання у відновленні ресурсонеєфективних процесів та прискорення впровадження нових сучасних технологій

- **Прозорість та інклюзивність у державній політиці**
 - бізнес-спільнота має бути прозоро та інклюзивно залучена до нагляду за проєктами відбудови, а думка бізнесу має систематично враховуватися при плануванні державної політики з відновлення країни

- **Використання ринкових й антикорупційних механізмів**
 - застосування електронних систем та відкритих даних, зокрема системи ProZorro та систем, створених на її основі,
 - застосування квазіринкових механізмів до розподілу коштів із залученням комерційних банків, інвестиційних фондів, приватних інвестицій на умовах співфінансування,
 - сприяння українським компаніям у впровадженні та забезпеченні антикорупційних стандартів та належних практик
 - Забезпечення рівних умов участі у процесі відновлення для українських та іноземних компаній

- **Децентралізація прийняття рішень щодо відбудови**
 - прийняття рішень щодо проєктів відбудови має бути децентралізованим і максимально враховувати думки та позиції громадян, бізнесу та місцевої влади в громадах, в яких реалізуються проєкти
 - залучення представників приватного сектору України до участі у дорадчо-консультативних органах (комісіях) як на центральному, так і на місцевому рівнях

- **Підтримка бізнесу у відновленні та створенні нових робочих місць**
 - Компенсація прямих матеріальних втрат, доступні кредити. Разом з мостами та будівлями мають з'являтися нові бізнеси та робочі місця, які забезпечать українцям гідні життєві можливості та рівень доходів, а державу зроблять економічно міцною.